





La bellesa i l'infern

Biblioteca Universal, 236



Roberto Saviano

La bellesa i l'infern

Traducció de Pau Vidal

Editorial Empúries

Barcelona

Títol original: *La bellezza e l'inferno*
© 2004-2009, Roberto Saviano

Publicat per acord amb Agenzia Letteraria Roberto Santachiara

Primera edició: març del 2010

© de la traducció: Pau Vidal Gavilan, 2010
© d'aquesta edició: Grup Editorial 62, s. l. u.,
Editorial Empúries
Peu de la Creu, 4 - 08001 Barcelona
correu@grup62.com
grup62.com

Fotocomposició: Víctor Igual
Impressió: Liberdúplex, s. l.

Dipòsit legal: B. 6.959-2010
ISBN: 84-9787-618-6

Reservats tots els drets.
Prohibida qualsevol mena de còpia

A M., llum en aquesta nit tan llarga



Taula

| | |
|----------------------------|----|
| <i>El perill de llegir</i> | 11 |
|----------------------------|----|

SUD

| | |
|--|----|
| Carta a la meva terra | 25 |
| Miriam Makeba: la ràbia de la germanor | 38 |
| De Scampia a Cannes | 41 |
| Combatre el mal amb l'art | 51 |
| La veritat, tanmateix, existeix | 55 |
| Quan la terra trem, el ciment mata | 61 |

HOMES

| | |
|---------------------------------|-----|
| Ossos de vidre | 69 |
| Jugar-s'ho tot | 76 |
| Tatanka Salvatge | 86 |
| L'home que era Donnie Brasco | 100 |
| Siani, cronista autèntic | 112 |
| El vigilant del far | 116 |
| En nom de la llei i de la filla | 121 |
| Felicia | 126 |

BUSINESS

| | |
|-------------------------|-----|
| La mercaderia magnífica | 131 |
| Construir, conquerir | 145 |
| La pesta i l'or | 157 |

GUERRA

| | |
|-----------------------------------|-----|
| Síndrome Vollmann | 165 |
| Apocalypse Vietnam | 171 |
| Aquest dia serà vostre per sempre | 179 |

NORD

| | |
|--------------------------------|-----|
| Els fantasmes dels Nobel | 189 |
| Discurs a l'Acadèmia de Suècia | 198 |
| El dimoni i la vida | 206 |
| La infinita conjectura | 215 |
| Mai més en un món a part | 223 |
| Qui escriu, es mor | 231 |
| <i>Nota als textos</i> | 245 |

Prefaci

El perill de llegir

Al llarg d'aquests anys escriure m'ha donat la possibilitat d'existir. Escriure articles i reportatges. Contes i editorials. Una feina que no ha estat una feina i prou, per a mi. Ha coincidit amb la meua vida mateixa. Si algú es pensava que viure en una situació tan difícil em podria empènyer a amagar les meves paraules, s'ha equivocat. Ni les he amagades ni les he perdudes. Però això també ha coincidit amb una lluita, una lluita quotidiana, un cos a cos silencios, com un combat ombrà. Escriure, no renunciar a les meves paraules, ha significat no perdre'm. No donar-me per vençut. No defallir.

He escrit en una desena de cases diferents, en cap de les quals he viscut més d'uns quants mesos. Totes petites o molt petites, i totes, de la primera a l'última, insofriblement fosques. M'hauria agradat que fossin més espaioses, més lluminoses, o com a mínim que tinguessin terrassa, o balcó: me'n delia com en un altre temps m'hauria delit per viatjar i veure horitzons llunyans. Una possibilitat de sortir, de respirar i de mirar al meu voltant. Però ningú me'n llogava cap. No podia triar, no podia sortir a buscar-ne, ni tan sols podia decidir per mi mateix on volia viure. I si s'embombava que jo vivia en aquell carrer, en aquella casa, l'havia de deixar immediatament. És la mateixa situació de moltes persones que es troben en unes condicions com les meves. Et presentes a veure el pis que els carabinieri s'han esforçat a triar, i fins i tot a negociar amb el propietari, però tan aviat com et reconeix les respostes es fan idèntiques: «No sap com aprecio el que fa, però ja

tinc massa maldecaps per buscar-me'n més»; o també «Si depengués de mi, rai; però tinc dona i fills, sap?, i no els puc exposar a segons què», o bé, tercera i última: «Jo l'hi llogaria ara mateix, i de franc i tot, però els veïns no m'ho perdonarien. Aquí la gent té por, ja m'entén, oi?». L'altra categoria és la dels aprofitats sense escrúpols. Es presenten amb la solidaritat per davant («Ja l'hi llogo jo, el pis») i tot seguit et claven quatre vegades més del que haurien demanat a qualsevol altre: «Jo corro el risc, en sóc conscient, però és que aquí tot és molt car». Ara, a part d'aquesta por, que sovint només és una excusa mesquina perquè no els adscriguin a un bàndol (en aquest cas el meu), també hi ha hagut moltes persones, gent que jo no coneixia, que m'han ofert un refugi, una habitació, amistat i calidesa. I encara que sovint no ho he pogut acceptar per raons de seguretat, també he escrit en algun d'aquests llocs hospitalaris i plens d'afecte.

Moltes de les pàgines aplegades en aquest llibre ni tan sols les he escrites en cap casa sinó en habitacions d'hotel. Aquests hotels tots iguals per on he desfilat al llarg d'aquests anys i que no he deixat d'avorrir mai. Fins i tot les habitacions d'aquests hotels són fosques i no tenen finestres per obrir. No hi ha finestres, no hi ha aire. De nit sues. Si engegues l'aire condicionat perquè tens por d'ofegar-te, la suor se t'eixuga a la pell i l'endemà tens mal de coll. A l'estranger em va passar que en una ciutat, potser una d'aquelles que abans havia somiat de conèixer, només vaig arribar a veure habitacions d'hotel i el perfil urbà des de darrere els vidres foscos d'un vehicle blindat. No em deixaven sortir a estirar les cames perquè no se'n refiaven, ni tan sols acompanyat de l'escorta. Sovint ni tan sols es refien de deixar-me més d'una nit al mateix hotel. Com més civilitzats i tranquils són els llocs, on la màfia i el crim semblen desconeguts i jo em sento d'allò més segur, més et tracten com si en qualsevol moment els poguessis explotar davant dels nassos. Són amabilíssims i organitzadíssims, però et tracten amb uns guants que no saps si són de cerimònia o d'artificiers. I tu ja no saps si ets un paquet de regal o un paquet bomba.

Encara he viscut més temps en habitacions de caserna de carabinieri. Al nas, l'olor del greix de les botes dels agents que dormien al costat meu, a les orelles el soroll de fons de la televisió que transmetia partits de futbol i els seus mecàsums quan els cridaven a servei o quan marcava el rival. Dissabte i diumenge, dies mortals. Al ventre quasi buit i immòbil d'una baluerna enorme i vella feta per estar en activitat. Mentre a fora intueixes moviment i sents cridar, hi ha llum del sol, ja ha arribat l'estiu. I passa que saps on ets i tot, saps que si poguessis sortir no trigaries ni dos minuts a ser davant de casa teva, el primer lloc on et van dir «ja era hora que fotessis el camp», i amb deu més series a la platja. Però no pots.

Pots escriure, això sí. Has d'escriure. Has de continuar, i ho vols. El cinisme que caracteritza bona part dels del gremi deixa traspasar sempre una mena de desconfiança per tot allò que no té un objectiu clar, un dibuix precís. O la distància del qui només vol fer un bon llibre, construir una història, afinar els mots fins a aconseguir un estil personal. És això el que ha de fer un escriptor? La literatura és això i prou? En aquest cas, pel que fa a mi, m'estimaria més no escriure ni assemblar-me a aquestes persones.

Necessitat de destruir tot allò que pot ser desig i ganes: això és el cinisme. El cinisme és la cuirassa dels desesperats que no saben que ho són. Ho veuen tot com a maniobres d'espavilats per fer calés, la pretensió de canviar com una ingenuïtat d'aprenents de bruixot i l'escriptura que vol arribar al públic majoritari com una forma d'impostura de sobrevinguts. A aquests senyors desconfiats i perennement armats amb la ganyota de qui ja sap que tot acabarà malament no se'ls pot prendre res, perquè ja no tenen res pel que valgui la pena de combatre. Però tampoc se'ls pot fer fora de les seves cases, sovint decorades amb bon gust, i tan ben cuidades. El seu art, la idea que tenen de la paraula, s'hi assembla, a aquestes cases, i no vol abandonar el seu perímetre ben decorat. Però en el privilegi de les seves vides decebudes i protegides no tenen ni idea de què pot voler dir realment escriure.

Escriure, ara, també es converteix en un mitjà per donar veu al dolor que vaig experimentar els primers mesos, quan el remoreig d'acusacions i calúmnies creixia proporcionalment a les vendes del meu llibre. Al començament, quan els típics personatges sempre atents me les feien saber, notava com l'estómac se m'engongia de ràbia.

«L'hi ha escrit un negre». «Jo li reescric els articles que envia al diari». «És un xarlatà, ho sé de bona tinta». «Amb vint-i-sis anys els nois juguen a pilota, aquest paio no pot escriure d'aquesta manera». «És un Casanova de pa sucat amb oli». «És un drogat que es vesteix com un gitano». «És el titella d'algun polític». «L'he creat jo. Creieu-me, sé quins són els seus punts febles». «Aquest paio l'únic que vol és fama i calés». Avui totes aquestes ximpleries de rancuniosos o simplement de gent que donaria el que fos per tenir una mica de visibilitat gairebé em fan riure, i fins i tot les conservo en una mena d'estupidari que aconsello d'aplegar a tothom que es vegi atrapat en un destí com el meu: sobresortir, especialment al sud d'Itàlia, en un context on ja el simple dret de respirar sovint l'has de baratar a canvi de l'ànima i la castració de tot somni.

En aquest stupidari, per exemple, hi figuren les cartes que m'han enviat molts advocats d'autoqualificats d'amics o parents de gent sobre qui jo havia escrit, demanant-me, sempre amb eufemismes, coses que volien dir això: o pagues o direm que has mentit o copiat, o si no ens posarem en contacte amb la premsa per insinuar el dubte, per fer un «gota a gota mediàtic». Frases com aquesta em van demostrar clarament fins a quin punt jo representava un malson per a tota aquesta gent: perquè les meves paraules, a les mans de tants lectors, van saber demostrar com les històries que aquests es pensaven que controlaven i que eren patrimoni de pocs, ves per on, es podien convertir en un instrument de canvi. Van esdevenir històries de tothom.

Haver de passar per tot això em semblava increïble. Però un dia, a l'Acadèmia d'Estocolm, Salman Rusbdie em va dir: «Als

morts la vida no els agrada. Ni als qui s'han de vendre per poder treballar, o als qui han de pactar per poder escriure. Tots aquells pels quals si tu existeixes vol dir que és possible comportar-se d'una manera diferent de la seva. No veus quina molèstia que representes?». Amb el temps he entès que podia arribar a ser realment molest i odiós per als qui no suporten la meua manera d'escriure, de ser i de presentar-me. Els qui s'estimarien més que m'amagués, que fos més discret, que no acudís a la universitat o als programes televisius de prime time. Els qui prefereixen que només existeixin l'evasió i l'espectacle, perquè així s'asseguren precisament ells el monopoli de la seriositat. I amb el temps he après a mesurar el valor de les paraules també gràcies als enemics que em vaig trobant de cara. Quan algú em fa saber dels atacs de determinats diaris, personatges públics o programes de televisió, sé que he actuat correctament. Sé que, com més pretenen deslegitimar-me, més por els fan les meves paraules. Com més sardònica és la rialleta de molts intel·lectuals fastiguejats, més eixordadores els resulten les meves paraules.

Tot plegat m'ha fet apreciar el valor de qui em critica sense insultar-me ni ofendre'm, sense inventar-se misèries ni falòrnies. Tan sols un acarament crític lleial et permet créixer i millorar, mentre que el pensament totalitari que s'amaga darrere el cinisme de segons quin univers mediàtic és el meu pitjor enemic. El considero un aliat, de vegades inconscient, del poder criminal. Si tens necessitat de demostrar que tothom està corromput, que tot està podrit, que cada intent de canviar les coses amaga un objectiu ocult o una mentida, aleshores vol dir que tot és igual de bo o de dolent, que tot és lícit i possible. Aquest comportament és l'anestèsia que empeny a promocionar el qui «honestament» es deixa corrompre, el qui accepta el tracte, el qui només tria el saqueig, la supervivència, la pornografia de quedar-se a mirar i a gaudir del pitjor que ens entra cada dia a casa. Qualsevol cosa està justificada perquè sempre s'ha fet així, perquè tothom ho fa o, encara pitjor, perquè no es pot fer d'una altra manera.

Per a mi escriure sempre ha estat el contrari de tot això. Sortir. Aconseguir inscriure un mot en el món, fer-lo arribar a algú com una noteta amb informació clandestina, una d'aquelles que s'han de llegir, aprendre's de memòria i tot seguit destruir: fent-ne una boleta, barrejant-la amb la teva saliva, posant-la a marinar a l'estómac. Escriure és resistir, és oposar resistència. El capítol on es va emetre l'entrevista que em va fer Enzo Biagi es titulava precisament així, «Resistència i resistències». L'experiència que he viscut aquests anys m'ha permès de conèixer moltes persones que no oblidaré mai. M'ha donat la possibilitat de parlar ni més ni menys que amb Enzo Biagi, de ser objecte de la seva atenció, de veure que aquell home ja gran encara tenia tantes ganes d'interrogar-se a través de les preguntes que feia als altres, de comprendre el nostre temps i el nostre país. No n'hi ha prou amb haver-li dit adéu al seu funeral, ni amb haver escrit un parell de pàgines després de la seva mort. Cal correspondre a la seva atenció igualment després, mantenir-lo entre nosaltres, que no desaparegui i ja està. És per a això que serveixen les paraules quan s'apleguen en un llibre, en alguna cosa destinada a perdurar.

I també la Miriam Makeba, la gran «mama Àfrica», la veu que cantava la llibertat d'un continent i que va i es mor a Castel Volturno, després d'un concert en memòria de sis germans morts a mans de la camorra i alhora en expressió de la seva companyonia cap a mi que no m'havia vist mai, objectiu d'un enemic de qui ella ni tan sols sabia el nom. I tanmateix ho va fer. No es trobava bé, però va venir igualment. Va cantar davant de poca gent, ella que havia omplert camps de futbol. I es va morir a la meua terra, que ara també és la seva. D'ara endavant la lluita per aquella terra, la meua i la de tothom que tingui esma de continuar-la, portarà escrit a la seva bandera invisible un altre nom, el de Miriam Makeba.

Al camp del Barça m'escortaven els Mossos, que s'havien entestat a dur-me a veure el partit protegit dins d'un cub de vidre antibales però que, al final, compadits, em van estabviar aquella

nova forma de grotesca garjola. Vaig conèixer Lionel Messi, un nano capaç de reproduir, idèntic, el millor gol de Maradona. Té una cara de marrec que amaga el patiment de tants i tants anys, les injeccions quotidianes d'hormones gràcies a les quals va poder créixer i convertir-se en un crac, el millor futbolista de l'actualitat. Encara avui li diuen «la Puça». Semblava impossible que, tot i el talent que té, es pogués fer valer en partits fets de joc aeri, d'enfrontament físic entre titans. Però el futbol també pot ser resistència, un art que se t'encarna en cada centímetre d'os que s'allarga, en cada fragment de carn que hi creix al voltant. I si realment em demanessin un desig, un d'aquells impossibles, voldria que les meves pàgines s'assemblessin a un dels esprints d'en Messi cap a la porteria contrària, ràpid, rapidíssim, amb la bimba enganxada al peu, independentment de si després tira a bar-raca o la passa a un company desmarcat. El més important no és el gol sinó avançar, driblar, fintar i no perdre la pilota.

Però de vegades m'agafa per mirar enrere. I aleshores sé a qui no va adreçat aquest llibre. Sé que no va adreçat a tots aquells amb qui vaig créixer, que s'han conformat a surar, rondinar a la barra del bar i sobreviure en dies perfectament iguals. No va adreçat als resignats ni als cínic mandrosos, que s'accontenten amb una festa de poble o un sopar a la pizzeria. Als qui no es mouen i es conformen intercanviant-se les xicotes, escollint entre els qui han quedat desaparellats com sabates en capses empolegades i oblidades al fons d'un armari. Als qui creuen que per fer-se grans cal carregar-se a l'esquena els fracassos d'un altre, en comptes de capbussar-se junts en un nou repte. No s'adreça a aquestes persones. És cert que se sap per a qui s'escriu, però també per a qui no s'escriu. Jo no escric per a ells. No escric per a persones en què no em reconec, no escric enviant cartes a un passat que ni puc ni vull recuperar. Perquè si mirés enrere sé que m'arriscaria a acabar com l'esposa de Lot, transformada en estàtua de sal mentre contemplava la destrucció de les ciutats de Sodoma i Gomorra. Això és el que provoca el dolor quan no té sortida o no té

sentit: et petrifica. Com si els teus plors o els que no ets capaç de vessar, en contacte amb la teva rancúnia i el teu odi, es cristallitzessin i es convertissin en una trampa mortal. Així, quan miro enrere l'única cosa que em queda, en què em reconec, l'única cosa capaç de delimitar un perímetre i un recorregut com el contorn d'un cos que viu i respira, són les meves paraules. Per això també he volgut incloure en aquestes pàgines alguns textos anteriors a la publicació de Gomorra i oferir-los a tots aquells als qui aquest llibre sí que s'adreça.

Aquest llibre s'adreça als meus lectors. Als qui han fet possible que Gomorra arribés a ser un text perillós per a certs poders que tenen necessitat de silenci i d'ombra, als qui n'han assimilat el contingut, als qui l'han deixat als amics o a la família, als qui l'han fet llegir a les escoles. Als qui han sortit al carrer a fer-ne lectures públiques i han donat testimoni que la meua vivència havia esdevingut la de tothom, perquè primer ho havien estat les meves paraules. Aquest llibre va adreçat a ells, perquè sense ells no sé pas si hauria estat capaç de continuar. No sé si hauria estat capaç de seguir escrivint i per tant resistint i per tant existint i pensant en el futur. Sabent que la meua vida blindada era, malgrat tot, una vida. I sabent sobretot que sense els meus lectors no hauria obtingut mai l'acollida que he tingut, les primeres pàgines dels diaris, les càmeres de televisió en horaris de màxima audiència. Si no hagués tingut tants lectors, lectors que han fet del meu llibre alguna cosa més que un objecte que es torna a endreçar al prestatge un cop l'has acabat, no m'hauria estat mai concedit res de tot això. I si m'he convertit en un «fenomen mediàtic», en el fons, ho dec als meus lectors.

Al llarg d'aquests anys he entès la importància de l'acarament mediàtic. Quan no el mou el buit, la tafaneria o la trama de ficcions que només serveixen per distreure i consolar, sinó les ganes i el deler de tanta gent de saber i de canviar, per què no es poden fer servir tots els mitjans, els mass media, per unir forces? De què serveix mirar-se'ls amb sospita o amb por?

Tot i que en el fons l'entenc, aquesta por. I em ve al cap una cosa estranya, de mal explicar. A tots els països on el meu llibre ha estat traduït, sempre em pregunten, a les entrevistes: «I vostè no té por?», alludint, evidentment, a la possibilitat que em matin. «No», contesto de seguida, i prou. Després se m'acut que vés a saber quanta gent no se'm creurà. Però el cas és que és veritat. De debò. He tingut i continuo tenint por de moltes coses, però de morir, pràcticament mai. La pitjor de les pors que tinc, la que no em deixa ni un moment, és que els qui em volen difamar, destruir la meua credibilitat i infamar tot allò pel qual m'he exposat i he pagat, se'n surtin. Se n'han sortit sempre amb tots els qui s'han decidit a explicar la veritat i denunciar-la. Ho van fer amb don Peppino Diana, el capellà assassinat i calumniat des de l'endemà mateix de la seva mort. Amb Federico Del Prete, sindicalista massacrada a Casal di Principe l'any 2002 i esclafat per la calúmia el mateix dia de l'enterrament. Amb Salvatore Nuvoletta, un carabinieri que no tenia ni vint anys, mort el 1982, a Marano i immediatament sepultat per la sospita de ser parent de la potentíssima família camorrista del mateix nom.

He experimentat una altra mena de por, més complicada. Por de la meua imatge. Por que si m'exposava més del compte, si esdevenia massa «personatge», ja no podria ser allò que volia ser. Hi ha una frase de Truman Capote, una frase certa i terrible, que al llarg d'aquests anys m'ha vingut sovint a la memòria: «Es vessen més llàgrimes per les pregàries satisfetes que no pas per les que no». Si he tingut cap somni ha estat el d'influir amb les meves paraules, el de demostrar que la paraula literària encara pot tenir un pes i el poder de modificar la realitat. A pesar de tot el que m'ha passat, la meua «pregària», gràcies als meus lectors, ha estat escoltada. Però m'he convertit igualment en una cosa diferent del que sempre m'havia pensat. I ha estat dolorós, difícil d'acceptar, fins que no he entès que ningú pot triar el seu destí. Ara, el que sí que pots triar és la manera com hi vols estar. I jo miro de fer-ho tan bé com puc, fins allà on en sóc capaç, perquè

crec que és el deute que tinc envers tots aquells que m'han donat suport.

Per això, si em conviden a parlar per televisió i sé que m'escoltarà molta gent, el que miro és de fer-ho bé, sense guarniments ni simplificacions. En conseqüència, tot el que he volgut ficar dins d'aquest llibre ni és ni vol ser homogeni. Les coses que he escrit al llarg d'aquests anys tenen moltes veus diferents que neixen tant de les ganes de donar-me lliurement al que m'apassiona com d'un sentit del deure. Anar a veure què passa a la regió dels Abruços després del terratrèmol, per exemple. O no deixar de petja les qüestions dels negocis criminals, sobretot allà on generen riquesa per a pocs i sembren mort per a moltes, moltíssimes generacions, que és el que ha passat amb la qüestió dels residus tòxics enterrats a cada racó de la meua terra. Ara ja no tinc por de servir-me de tots els mitjans possibles (televisió, internet, ràdio, música, cinema, teatre) perquè crec que els mitjans de comunicació, si es fan servir sense cinisme ni astúcia fàcil, són exactament allò que el seu nom indica: mitjans gràcies als quals es pot esberlar una escorça d'indiferència i amplificar allò que sovint hauria de clamar al cel per ell mateix.

El títol d'aquest llibre vol dir una cosa molt senzilla. Vol recordar que, per una banda, existeixen la llibertat i la bellesa necessàries per a qui escriu i per a qui viu, i que per l'altra, existeix el seu contrari, la cara negativa: l'infern que sembla predominar sempre. En un dels seus llibres més importants, L'home rebel, Albert Camus, un escriptor que aprecio molt, explica la història d'un sotstinent alemany reclòs a Sibèria, en un camp on regnen «el fred i la fam», que «s'havia construït, amb tecles de fusta, un piano silenciós. Allà, enmig de la misèria, envoltat d'una multitud de miserables, componia una música estranya que només sentia ell». «Així», prossegueix Camus, «llançades a l'infern, misterioses melodies i imatges cruels de la bellesa fugida ens proporcionaran sempre, al bell mig del delictes i la follia, l'eco d'aquella insurrecció harmoniosa que atesta al llarg dels segles la grandesa humana». I tot seguit

afegeix una frase breu a la qual no sembla donar gaire pes. Per a mi, en canvi, n'ha acabat tenint molt. Entre altres coses perquè em fa evocar els mots inoblidables d'un home, el jutge Giovanni Falcone, que una vegada va dir que la màfia és un fenomen humà i que com tots els fenòmens humans té un començament i per tant també tindrà un final. Vet aquí la frase de Camus: «Però l'infern només té un temps, i la vida un bon dia torna a començar».

És el que crec, espero, vull i delejo jo també.